

सुखीपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
सुखीपुर, सिरहा
मधेश प्रदेश, नेपाल

स्थानीय राजपत्र

खण्ड ७ संख्या : १ भाग १ मिति २०८०/३/१९

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी सुखीपुर नगरपालिकाबाट सर्वसाधारणको जानकारीका लागि यो राजपत्र प्रकाशन गरिएको छ ।

विषय सूची:

क्र.सं.	विवरण	पाना नं.
१.	सुखीपुर नगर स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०८०	२२

प्रस्तावना
स्वस्थ जीवनयापन गर्न पाउने नागरिकको नैसर्गिक अधिकारलाई आत्मसात गर्दै, व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक तथा सामाजिक विकासको लागि स्वच्छ, स्वस्थ एवं सुरक्षित वातावरण र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको अपरिहार्यतालाई मनन गर्दै, स्वास्थ्य सेवाबाट कुनै पनि नागरिक वञ्चित हुने अवस्था आउन नदिन उपलब्ध स्रोत साधनको समुचित सदुपयोग गर्दै नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको निःशुल्क, आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई स्थानीय तहमा व्यवस्थित, जनमुखी र प्रभावकारी बनाउनुका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, नेपालको संविधानको धारा २२१ बमोजिम सोहि संविधानको अनुसूची ८ र अनुसूची ९ मा उल्लिखित स्थानीय सरकारको स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकारलाई कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम सुखीपुर नगरपालिकाको नगर सभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भ

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

(१) यस ऐनको नाम सुखीपुर नगरपालिकाको स्थानीय स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०८० रहेको छ ।

(२) यो ऐन नगर सभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएपश्चात लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

- क) “आकस्मिक उपचार सेवा” भन्नाले विरामीको जीवन खतरामा परेको वा कुनै अङ्ग अशक्त हुनेअवस्थामा तत्कालै उपचार सेवा प्रदान गरी मृत्यु वा अशक्त हुनबाट जोगाउने उपचारात्मक सेवाहरु पर्दछन् ।
- ख) “आधारभूत स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पूर्तिका लागि राज्यबाट सुलभ रूपमितिःशुल्क उपलब्ध हुने प्रबर्द्धनात्मक प्रतिकारात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक सेवा सम्मनुपर्छ ।
- ग) “ऐन” भन्नाले स्थानीय स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०८० लाई सम्मनुपर्छ ।
- घ) “कार्यपालिका” भन्नाले सुखीपुर नगरपालिकाको कार्यपालिका सम्मनुपर्छ ।

ड) “गैर सरकारी वा निजी स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले सुखीपुर नगरपालिका क्षेत्र भित्र प्रचलित कानून बमोजिम सरकारको स्वीकृति र संचालन अनुमति लिई गैरसरकारी तथा निजी लगानी वा स्वामित्वमा संचालन गरेका स्वास्थ्य संस्था सम्मनुपर्छ ।

च) “चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मी” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सम्बन्धीत परिषदबाट अनुमति प्राप्त व्यक्ति सम्मनुपर्छ ।

- छ) “जंक फुड” भन्नाले फ्याट, चिनी, अजिना मोटो र अत्यधिक रङ्ग वा नुनको अत्यधिक मात्रा भएको प्रशोधिततयारी खाद्य सामग्री बुझिनेछ ।
- ज) “नगरपालिका” भन्नाले सुखीपुर नगरपालिका सम्मनुपर्छ ।
- झ) “नगरपालिका क्षेत्र” भन्नाले नगरपालिकाको भूभाग सम्मनुपर्छ ।
- ञ) “निर्देशिका” भन्नाले यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले जारी गर्ने निर्देशिका सम्मनुपर्छ ।
- ट) “प्रमुख” भन्नाले नगरपालिका प्रमुख सम्मनुपर्छ ।
- ठ) “सरकारी स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले सुखीपुर नगरपालिका क्षेत्र भित्र सर कारले संचालन गरेका स्वास्थ्य संस्था सम्मनुपर्छ ।
- ड) “कार्यविधि” भन्नाले यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले जारी गर्ने कार्यविधि सम्मनु पर्छ ।
- ढ) “सेवा प्रदायक” भन्नाले मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवाका विषयमा निश्चित योग्यता वा तालिम हासिल गरी सम्बन्धीत परिषदबाट अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मी र सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता सम्मनुपर्छ र सो शब्दले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थालाई समेत जनाउनेछ ।
- ण) “सेवाग्राही” भन्नाले स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य सेवा लिने व्यक्ति सम्मनुपर्छ ।
- त) “स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष रूपमा प्रतिकूल असर” भन्नाले सम्बन्धीत गतिविधिको प्रत्यक्ष नतिजा स्वरूप पीडित पक्षलाई शारीरिक वा मानसिक रोग लागेको, चोटपटक लागेको, अंगभंग भएको वा मृत्यु भएको भनेर बुझनुपर्छ ।
- थ) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएका, इजाजतपत्र लिएका सरकारी, गैर सरकारी, निजी, सामुदायिक र सहकारी रूपमा संचालित दफा ६ र दफा ८ बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थालाई जनाउँछ ।

- द) "शाखा" भन्नाले कार्यापालिकाको स्वास्थ्य तथा सरसफाई हेर्ने उपशाखा सम्भक्तनुपर्छ ।
- ध) "शाखा प्रमुख" भन्नाले स्वास्थ्य सम्बन्धि अनुगमणको लागि तोकिएको पदाधिकारी सम्भक्तनु पर्दछ ।
- न) "आधारभूत अस्पताल" भन्नाले नेपाल सरकारबाट प्रदत्त ५ / १० / १५ शैयाको नगर अस्पताल सम्भक्तनु पर्दछ ।
- प) "कार्यालय प्रमुख" भन्नाले आधारभूत अस्पतालको प्रमुख / मेडिकल अधिकृत सम्भक्तनु पर्दछ ।
- फ) "सदस्य सचिव" भन्नाले आधारभूत अस्पताल सुबीपुरको मेडिकल अधिकृत सम्भक्तनु पर्दछ ।

परिच्छेद २

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र सेवा प्रदायक

३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा: (१) कुनै पनि नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवाबाट वञ्चित गरिने छैन । प्रत्येक नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सहज र सर्वसुलभ पहुँच हुनेछ ।

(२) प्रत्येक नागरिकलाई नेपाल सरकारले तोकेका देहाय बमोजिमका शीर्षकका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरू निःशुल्क प्राप्त गर्न हक हुनेछ ।

- (क) खोप सेवा,
(ख) नवजात शिशु तथा बाल रोगको एकीकृत व्यवस्थापन, पोषण सेवा सुरक्षित मातृत्व सेवा, परिवार नियोजन, सुरक्षित गर्भपतन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवा,
(ग) सरुवा रोग सम्बन्धी सेवा,
(घ) नसर्ने रोग तथा शारीरिक विकलङ्गता सम्बन्धी सेवा,
(ङ) मानसिक रोग सम्बन्धी सेवा,
(च) लागु औषध तथा दुर्व्यसन व्यवस्थापन सेवा,
(छ) जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा,
(ज) सामान्य आकस्मिक अस्वस्थताको सेवा
(झ) स्वास्थ्य प्रवर्द्धन सेवा,
(ञ) आयुर्वेद तथा अन्य मान्यता प्राप्त वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा,
(ट) नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकेका अन्य सेवा,
(ठ) नसर्ने रोग न्युनिकरणका लागि फिटनेस सेन्टर / योग केन्द्र

- (३) संघीय सरकारले निर्धारण गरेको आधारभूत तथा उपचारात्मक स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी मापदण्ड, सेवाहरूको विस्तृत विवरण, सेवा प्रवाह सम्बन्धी अन्य व्यवस्था र प्रकृया बमोजिम कार्यापालिकाले उपदफा (२) बमोजिमका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन गर्नेछ ।
- (४) नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको उपदफा (२) बमोजिमका सेवामा स्थानीय आवश्यकता र उपलब्ध श्रोतसाधनका आधारमा आवश्यकता अनुसार कार्यापालिकाले निर्णय गरि आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सूची थप गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (२) मा उल्लेख गरिएका सेवाका अतिरिक्त तोकिएको वर्ग, समुह, लिङ्ग वा क्षेत्रका नागरिकलाई तोकिए बमोजिमका अन्य स्वास्थ्य सेवा समेत कार्यापालिकाले निःशुल्क उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
४. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायक: (१) नगरपालिकाले देहाय बमोजिमका सरकारी स्वास्थ्य संस्था तथा समुदायमा आधारित स्वास्थ्य कार्यक्रमबाट आधारभूत तथा अन्य स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्न सक्नेछ ।
- (क) शहरी स्वास्थ्य केन्द्र स्वास्थ्य चौकी
(ख) नगर अस्पताल / आधारभूत अस्पताल
(ग) जनता स्वास्थ्य केन्द्र
(घ) रक्त संचार केन्द्र
(ङ) आयुर्वेदिक औषधालय
(च) सार्वजनिक फार्मसी वा अस्पताल फार्मसी
(छ) सामुदायिक अस्पताल
(ज) शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन केन्द्र
(झ) गाँउघर क्लिनिक
(ञ) क्षयरोग / कुष्ठरोग उपचार केन्द्र
(ट) पोषण पुर्नस्थापना केन्द्र
(ठ) एच.आई.भि. संक्रमितहरू का लागि सामुदायिक हेरचाह केन्द्र
(ड) नसर्ने रोग न्युनिकरणका लागि फिटनेस सेन्टर / योग केन्द्र
- (२) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नको लागि आवश्यकता अनुसार नगर पालिकाले निजी, गैरसरकारी, सहकारी र सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थासँग सहकार्य वा साझेदारी गर्न सक्नेछ ।
- (३) नगरपालिका भित्र सरकारले संचालन गरेका वा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा दिन भनि सम्भौता गरिएका कुनै पनि नेपाली नागरिकलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा बन्देज गरिने छैन ।

- (५) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा:
- (१) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा यस ऐन बमोजिम स्वास्थ्य सम्बन्धी नगरपालिकाको अन्य गतिविधि संचालन गर्नको लागि नगर कार्यपालिका मातहत एक स्वास्थ्य शाखा हुनेछ ।
- (२) स्वास्थ्य संस्थामाकार्यपालिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रवाह व्यवस्थित गर्न शाखा अन्तर्गत आवश्यकता अनुसार इकाईहरू बनाउनसक्नेछ ।

परिच्छेद ३

- स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा संचालन
- (६) स्वास्थ्य संस्था स्थापना र संचालन: (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा अन्य स्वास्थ्यसेवा प्रदान गर्नको लागि कार्यपालिकाले देहायका स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा संचालन गर्न सक्नेछ ।
- (क) नगर अस्पताल / आधारभूत अस्पताल
- (ख) शहरी स्वास्थ्य केन्द्र
- (ग) स्वास्थ्य चौकी
- (घ) सामुदायिक इकाई
- (ङ) आयुर्वेद औषधालय
- (च) रक्त संचार केन्द्र
- (छ) सार्वजनिक फार्मसी वा अस्पताल फार्मसी
- (ज) सामुदायिक क्लिनिक
- (झ) शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन केन्द्र जनता स्वास्थ्य केन्द्र
- (ञ) गाँउघर क्लिनिक
- (ट) क्षयरोग / कुष्ठरोग उपचार केन्द्र
- (ड) जश्व संक्रमितहरूका लागि सामुदायिक हेरचाह केन्द्र
- (ढ) तोकिए बमोजिमका अन्य स्वास्थ्य संस्था
- (२) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाको तहगत संरचना र सेवा तथा पूर्वाधारको न्यूनतम मापदण्ड संघीय सरकारले तोके बमोजिम हुनेछ ।
- (३) नगरपालिकामा स्वास्थ्य सेवा संचालनको लागि आवश्यकता अनुसार प्रत्येक वडामा कम्तिमा एक स्वास्थ्यसंस्था रहने गरी कार्यपालिकाले स्वास्थ्य संस्थाहरू स्थापना तथा संचालन गर्न सक्नेछ ।
- (४) नगरपालिकाले उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवाका अतिरिक्त तोकिएबमोजिमका अन्य सेवाको सुनिश्चितता गर्नेछ ।

- (५) हरेक स्वास्थ्य संस्थाले अनिवार्य रूपमा आफ्नै फार्मसी सञ्चालन गरी अत्यावश्यक नि: शुल्क औषधिहरूकोनियमित उपलब्धता सुनिश्चित गर्नुका साथै अन्य आवश्यक औषधिहरू सुपथ मूल्यमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।
- (६) औषधि सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
७. स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन: (१) नगरपालिकाको स्वामित्व रहेका वडा स्तरीय स्वास्थ्य संस्थाको व्यवस्थापनको लागिदेहाय बमोजिमको एक व्यवस्थापन समिति हुनेछ ।
- (क) नगर प्रमुख -संरक्षक
- (ख) सम्बन्धित वडाको निर्वाचित वडा अध्यक्ष -अध्यक्ष
- (ग) समितिको अध्यक्षले मनोनित गरेको व्यक्ति -उपाध्यक्ष
- (घ) स्वास्थ्य संस्था चौकी रहेको नजिकको विद्यालयको प्र.अ. -सदस्य
- (ङ) स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि -सदस्य
- (च) संरक्षकबाट मनोनित स्थानीय लब्ध प्रतिष्ठित महिला -सदस्य
- (छ) संरक्षकबाट मनोनित सम्बन्धित वडा कार्यालयको कर्मचारी -सदस्य
- (ज) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको ईन्चार्ज - सदस्य सचिव
- स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिको संख्या ७ जनाको हुनेछ ।
- (२) समितिले आवश्यक देखेमा स्थानीय समाजसेवी, विज्ञ वा कर्मचारीलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (३) व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य अधिकार र सो सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।
८. स्वास्थ्य संस्था संचालन अनुमति लिनपुर्न: (१) नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डका साथै तोकिएकोप्रक्रिया पुरा गरेको सुनिश्चित गरी नगर पालिका क्षेत्रभित्र निजी, रैसरकारी, सामुदायिक वा सहकारी संस्थालाई कार्यपालिकाले देहाय बमोजिमका स्वास्थ्य संस्था संचालनको लागि इजाजत पत्र दिन सक्नेछ:
- (क) जनरल / प्राथमिक अस्पताल / आधारभूत अस्पताल
- (ख) नर्सिङ होम
- (ग) निदान केन्द्र
- (घ) क्लिनिक
- (ङ) औषधि पसल
- (च) आयुर्वेदिक औषधालय वैकल्पिक सेवा
- (छ) पुनर्स्थापना केन्द्र

- (क) भौतिकल ल्याब र डायग्नोस्टिक सेवा
- (ख) सामुदायीक स्वास्थ्य हेरचाह केन्द्र
- (ड) नसर्ने रोग न्युनिकरणका लागि फिटनेस सेंटर / योग केन्द्र
- (२) इजाजतपत्र प्राप्त नगरी गैरसरकारी वा निजी स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्यसँग सम्बन्धीत कुनैपनि कार्य गर्न पाउनेछैन।
- (३) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनको अनुमति लिन वा नवीकरण गर्न दरखास्तदिनुपर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम दिइने दरखास्तको ढाँचा र तिर्नुपर्ने दस्तुर तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्था दर्ता गर्दा शाखाले तोकिएको प्रकृयाका साथै नेपाल सरकारले तोकिएकोप्रचलित मापदण्ड समेत पुरा भएको हुनुपर्नेछ ।

(६) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्था दर्ता तथा अनुमति दिनुपूर्व नगर पालिकाको स्वास्थ्य संस्था अनुगमनसमितिले आवेदन परेको पन्ध्र दिनभित्र आवश्यक अनुगमन गरि तोकिएको मापदण्ड पुरा गरे नगरेको विस्तृत अध्ययनगर्नेछ र कार्यपालिकालाई एक महिना भित्रमा सिफारिस गर्नुपर्नेछ ।

(७) उपदफा (१) बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको व्यहोराको मासिक/ वार्षिक प्रतिवेदन (HMIS+DHIS-2) नगरपालिका समक्ष पेश गरी प्रत्येक वार्षिक वर्षमा दर्ता नवीकरण वा नवीकरण सिफारिस लिनुपर्नेछ साथै मासिक/ वार्षिकप्रतिवेदन (HMIS+DHIS-2) नियमित रूपमा नबुझाएमा नवीकरण तथा सिफारिस गरीने छैन ।

(८) कुनै कारणले स्वास्थ्य संस्था बन्द गर्नुपर्ने वा नगरपालिका क्षेत्रबाट अन्यत्र सार्नुपर्ने भएमा नगरपालिका बाट अनुमतिलिनुपर्नेछ।

(९) यो ऐन जारी हुनुअघि नगरपालिका क्षेत्र भित्र संचालित निजी वा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरू ऐन जारी भएको मितिले तीन महिनाभित्र कार्यपालिकामा अनुमति लिई दर्ता गराउनुपर्नेछ ।

(१०) परम्परागत उपचार सेवा संचालन गर्ने निकाय वा व्यक्तिले तोकिएको मापदण्ड र प्रकृया अनुरूप सेवा संचालनस्वीकृति लिनुपर्नेछ ।

९. दर्ता सिफारिस लिनुपर्ने: (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र प्रादेशिक वा संघीय तहमा इजाजत पत्र लिई वा दर्ता भई संचालन हुने निजी स्तरका स्वास्थ्य संस्थाले स्थापना, संचालन र नवीकरणको लागि कार्यपालिकाबाट सेवा

संचालन पूर्व अनुमति वा दर्ता र नवीकरण सिफारिस लिनुपर्नेछ ।
(२) यसरी अनुमति वा दर्ता सिफारिस लिने निजी स्वास्थ्य संस्थाले मापदण्ड बमोजिमका शर्तका अतिरिक्त आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा दश प्रतिशत शैयामा अनिवार्य रूपमा नगरपालिकाले सिफारिस गरेका असहाय, गरिव तथा विपन्न नागरिकको निःशुल्क शैया र संस्था भित्र प्राप्त हुने ल्याब परिक्षण निशुल्क गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद ४

स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन र गुणस्तर

१०. गुणस्तर र पूर्वाधारको मापदण्ड परा गर्नुपर्ने: (१) नगरपालिकाले क्षेत्रभित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाको लागि नेपाल सरकारले बनाएको मापदण्ड बमोजिम सेवा गुणस्तर मापदण्ड र पूर्वाधार मापदण्ड निर्देशिका बनाई लागुगर्नेछ ।
(२) नगरपालिकाले क्षेत्रभित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको मापदण्ड अनुरूपको सेवा गुणस्तर पुरा गरेको हुनु पर्नेछ ।

११. अनुगमन गर्ने: (१) कार्यपालिकाको अनुगमन समितिले दफा ८ बमोजिम संचालान अनुमति लिई नगरपालिका क्षेत्रभित्र संचालनमा रहेका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाको चौमासिक अनुगमन, निरीक्षण तथा मुल्याङ्कन चेकलिष्ट तयार गरी सोहि अनुसार गर्नेछ ।

(२) गुणस्तरियता कायम गरे नगरेको सम्बन्धमा आवश्यक ठानेमा अनुगमन समिति बनाई जुनसुकै बेला पनि नियमन, निरीक्षण र अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन निरीक्षण गर्दा नगरपालिकाको प्रतिनिधिका साथै तोकिएको योग्यता भएको विज्ञ समिलित अनुगमन समिति मार्फत गर्नेछ । विज्ञ उपलब्ध गराउन सम्बन्धीत विषयका प्रादेशिक तथा संघीय तहका नियामक निकाय तथा अन्य विशेषज्ञ संस्थासँग सहकार्य गर्न सक्नेछ ।

(४) अनुगमनका क्रममा पूर्वाधार वा गुणस्तरको मापदण्ड पालना नगरेको पाईएमा अनुगमन समितिले वस्तुस्थितिको मुचुल्का बनाई आवश्यकता अनुसार सम्बन्धीत स्वास्थ्य संस्थामा सिलबन्दी गर्न सक्नेछ र कारवाहीका लागि सिफारिस गर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम अनुगमन समितिले गरेको कारवाही सिफारिसमा आफ्नो रायसमेत उल्लेख गरी अन्तिमनिर्णयको लागि कार्यपालिकामा पेश गर्नेछ ।

- १६। निरीक्षण, अनुसन्धान तथा अनुगमनबाट प्राप्त नातजाका आधारमा संस्था स्थापना र संचालनको स्वीकृति दिने निकायले आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र सो संस्थाले मापदण्डहरूको पालना नगरेका कारण जनस्वास्थ्यमा प्रभाव पर्ने देखेमा संस्था बन्द गर्ने सम्मको आदेश दिन सक्नेछ ।
- १७। नगरपालिका भित्र स्वास्थ्य क्षेत्रको अवस्था, प्रगति विवरण र स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन प्रतिवेदन समेत समितिले वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नेछ । यस्तो प्रतिवेदन प्रत्येक वार्षिक वर्ष अन्त्य भएपछि छ महिनाभित्र कार्यपालिकाले नगरसभामा पेश गरी छलफल गर्नेछ ।
१८. सेवा शुल्क निर्धारण र पुनरावलोकन: (१) कार्यपालिकाले संघीय सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार नगरपालिका भित्रको स्वास्थ्य सेवाको अधिकतम शुल्क निर्धारण तथा पुनरावलोकन गर्न सक्नेछ र सो को कार्यान्वयन भए नभएको नियमित अनुगमन गर्नेछ ।
- (२) कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थाले उपदफा (१) को प्रतिकूल नहुनेगरी आफ्ना सेवाको शुल्क परिवर्तन गर्दा परिवर्तन गर्नुपर्ने आधार प्रष्ट खुलाई कार्यपालिकालाई पूर्व जानकारी गराउनेछ । यसरी निर्धारित शुल्कको सूची सबैसेवाग्राहीले देख्नै स्थानमा राख्नेछ ।

परिच्छेद ५

- सरसफाई, स्वास्थ्य जन्य फोहोर व्यवस्थापन तथा स्वस्थ वातावरण
१३. सरसफाई तथा प्रदूषण रोकथाम: (१) कुनै पनि व्यक्ति वा निकायले कुनै पनि प्रकारको फोहोर कार्यपालिकाले तोकेको स्थान बाहेक अन्यत्र फ्याँकन पाइने छैन । यसका लागि कार्यपालिकाले उपयुक्त प्रकृया र विधिनिर्धारण गर्नेछ ।
  - (२) नगरपालिका क्षेत्रभित्र जल, जमिन, वायु र ध्वनि प्रदूषणको रोकथाम गर्नु नगरपालिका क्षेत्रका सबै वासिन्दा तथा संस्था र निकायको जिम्मेवारी हुनेछ ।
  - (३) कार्यपालिकाले जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने जल, जमिन, वायु र ध्वनि प्रदूषण रोक थामको लागि संघीय मापदण्ड अनुसारको स्थानीय मापदण्ड तथा निर्देशिका बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।
  - (४) जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने किसिमले जल, जमिन, वायु र ध्वनि प्रदूषण गरेको पाइएमा कार्यपालिकाले प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही गर्न सक्नेछ ।

- (५) कार्यपालिकाले सामुदायिक सरसफाई सम्बन्धी कार्यविधि र निर्देशिका बनाई लागु गर्नेछ ।
- (६) फोहोरमैला व्यवस्थापनले मानव स्वास्थ्यमा पारेको वा पार्ने प्रभावको जाँच परिक्षण र अनुसन्धान गर्ने अधिकार सम्बन्धित शाखा प्रमुखसँग हुनेछ ।
- (७) जाँच परिक्षणमा कुनै निकायमा फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रभावकारी हुन नसकी मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पारेको भेटिएमा सम्बन्धित शाखा प्रमुखले उक्त निकायलाई समयमै सचेत गराई आवश्यक कारवाहीका लागि सिफारिस गर्नेछ ।
१४. स्वास्थ्यजन्य फोहोर व्यवस्थापन: (१) स्वास्थ्य सम्बन्धी फोहोरमैलाको छुट्टाछुट्टै संकलन, पुनः उपयोग, प्रशोधन, विसर्जन र सोको सेवा शुल्क निर्धारण र नियमनको लागि कार्यपालिकाले निर्देशिका बनाई लागु गर्नेछ ।
- (२) कार्यपालिकाले स्वास्थ्य क्षेत्रबाट निष्काशित फोहोरमैला व्यवस्थापनमा निजी तथा गैह्रसरकारी क्षेत्रसँग समेत सहकार्य र साभेदारी तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ६

- जनस्वास्थ्य निरीक्षण र प्रवर्द्धन
१५. जनस्वास्थ्य निरीक्षण: (१) कार्यपालिकाले जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने गतिविधि र वस्तुबाट आमजनतालाई सुरक्षित गर्नको लागि त्यस्ता गतिविधि र वस्तुको अनुगमन, नियमन र नियन्त्रण गर्नेछ ।
  - (२) खाद्य, वातावरण, पानी लगायत जनस्वास्थ्यका अन्य पक्षहरूको गुणस्तर अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न कार्यपालिकाले संघ तथा प्रदेशसँगको समन्वयमा आवश्यक मात्रामा जनस्वास्थ्य अधिकृतहरू परिचालन गर्न सक्नेछ ।
  - (३) जनस्वास्थ्य निरीक्षणको क्रममा कुनै व्यक्ति वा संस्थाले यस ऐनको दफा १३ र १४ को उल्लङ्घन गरी जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्ने गतिविधि गरेको पाइएमा जनस्वास्थ्य अधिकृतले वस्तुस्थितिमा मुचुल्का बनाईर उक्त गतिविधि तत्कालको लागि बन्द गराई कारवाहीका लागि सिफारिस गर्नेछ ।
  १६. खाद्य तथा पानीको गुणस्तर: (१) कार्यपालिकाले संघीय र प्रादेशिक मापदण्डको आधारमा नगरपालिका क्षेत्रभित्र विक्री तथा वितरण हुने खानेपानी तथा खाद्य सामग्रीको गुणस्तर मापदण्डका साथै त्यसका विक्रेता वा आपूर्तिकर्ताको मापदण्ड बनाई लागु गर्नेछ ।

(२) कार्यपालिकाले संधीय तथा प्रादेशिक तहबाट स्थापित खानेपानी तथा खाद्य सामग्री गुणस्तर मापदण्डको आधारमा स्थानीय मापदण्ड बनाई खानेपानी तथा खाद्य सामग्रीका विक्रेता तथा आपूर्तिकर्तालाई संचालन खानेपानी दिनेछ ।

अनुमति दिनेछ ।

३) कार्यपालिकाले नियमित रूपमा मापदण्ड पालना भए नभएको सन्दर्भमा खटाई अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नेछ ।

४) कार्यपालिकाले योजना बनाई नगरपालिका क्षेत्र भित्र अस्वस्थकर खाद्य पदार्थको उपभोग निरुत्साहित पार्नेतथा सन्तुलित आहार सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम शाखा प्रमुखले सञ्चालन गर्नेछ ।

५) कार्यपालिकाले नगरपालिका क्षेत्रभित्र खानेपानीको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न खानेपानीका स्रोतको उचित संरक्षण र अनुगमन गर्नेछ ।

६) कार्यपालिकाले खाद्य सामग्रीको उत्पादन तथा वितरणमा किटनाशक औषधि वा मानव स्वास्थ्यको प्रतिकूलहुने रसायनको प्रयोगको अनुगमन तथा नियन्त्रण गर्नेछ ।

७) खाद्यान्न, मासु र पानी लगायतका उपभोग्य वस्तु उत्पादन, भण्डारण तथा बिक्री वितरणका क्रममा तोकिएबमोजिमको न्यूनतम मापदण्ड अनिवार्य पालना गर्नुपर्ने छ । यसरी तोकिएका मापदण्डहरु गाल्ती, ठेला वा अन्यस्थान तथा साधनहरु प्रयोग गरी बिक्री वितरण गर्ने निकायहरुलाई सचेत लागु हुनेछ ।

८) यस दफामा उल्लिखित संस्थाहरुले वितरण गर्ने खाद्य पदार्थले मानव स्वास्थ्यमा पारेको वा पार्ने प्रभावको जांच परिक्षण र अनुसन्धान गर्ने अधिकार सम्बन्धितशाखा प्रमुखसंग हुनेछ । यसरी जांच परिक्षण गर्दा निरीक्षकले सधीय सरकार तथा प्रदेश सरकारले तोकेको मापदण्डलाई समेत आधार बनाउनु पर्नेछ ।

(१) जांच परिक्षणमा कुनै संस्थाले वितरण गरेको खाद्य पदार्थले मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पारेको वा कुनैव्यक्ति विरामी परेको यथेष्ट प्रमाण भेटिएमा सम्बन्धित शाखा प्रमुखले उक्त संस्थाको संचालन अनुमति तोकेको समयका लागि कारवाहीका लागि सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

१७) अखाद्य पदार्थ, मीठर तथा सुतीजन्य पदार्थको नियमन: (१) कार्यपालिकाले सुती, मीठर तथा अखाद्यपदार्थलाई नियमन गर्न नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्डलाई आधार मानी सुती, मीठर तथा अखाद्य पदार्थकोबिक्री तथा

वितरणलाई नियमन, नियन्त्रण तथा माथिदिन बनाउन निर्देशनका बन्दई कार्यन्वयन गर्नेछ ।

(२) सुती तथा मीठरजन्य पदार्थ बिक्री वितरणका लागि कार्यन्वयनकायट छुट्टै इजाजतपत्र निगनुर्नेछ ।

(३) खाद्य पदार्थ बिक्री गर्ने परालमा सुती तथा मीठरजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न बन्देज लगाइनेछ ।

(४) सुती तथा मीठरजन्य पदार्थ बिक्री वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण एवं न्युनिकरण गर्न कार्यपालिकाले निर्देशनर बिक्री वितरणका लागि कुन्य क्षेत्र तोकन सक्नेछ ।

(५) नगरपालिका क्षेत्र भित्र मीठर, कुटेड, सुती लगायत मानव स्वास्थ्यलाई गम्भीर असर गर्ने सामग्रीको विज्ञानगर्न पाइने छैन ।

(६) अठार वर्ष मुनिका बालबालिका, गर्भवती र सुन्केरी महिलालाई सुतीजन्य वा मीठरजन्य पदार्थ बिक्री वितरणगर्न पाइने छैन ।

(७) विद्यालय लगायतका स्थानमा जंक फुडको बिक्री वितरण, प्रचार र उपभोग नियमित गरिनेछ । नियमित क्षेत्रमाजंक फुडको बिक्री वितरण, प्रचार गरेको पाइएमा सम्बन्धीत विद्यालय तथा त्यस्तो जंक फुडको बिक्री वितरणका प्रचार गर्न व्यक्तिको वा संस्था वा इन्सुनई तोकिए बन्दीजन्य कारवाही हुनेछ ।

८) विद्यालय, स्वास्थ्य क्षेत्र तथा सार्वजनिक क्षेत्रको एक सय मिटर वरपर मीठर तथा सुतीजन्य पदार्थ बिक्रीवितरण गर्न पाइने छैन ।

९) होटल, रेस्टुरा, खुशा मीठर पसल लगायत तोकिएका स्थानमा सौंठको पाँच बजे अघि र रातको नौ बजे पछिमिठरजन्य पदार्थ खुशा बिक्री वितरण तथा सेवन गर्न पाइने छैन ।

१०) मीठर तथा सुतीजन्य पदार्थ र अन्य सामग्रीको बिक्री वितरण एकै स्थानमा गर्न पाइनेछैन ।

परिच्छेद ७

स्वास्थ्य पूर्वाधार र जनशक्ति व्यवस्थापन

१८. स्वास्थ्य पूर्वाधार र मापदण्ड: (१) कार्यपालिकाले आफ्नो क्षेत्राधिकारीभित्रका स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध स्वास्थ्य सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण र सम्भर्धन गर्नेछ ।

(२) पूर्वाधार मापदण्डको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाका पूर्वाधारको निर्माण तथा नर्मन सम्भार गर्नेछ ।

(३) कार्यपालिकाले नगरपालिकाको स्वीमत्व रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य संस्थाको वर्गीकरण तथा पूर्वाधार मापदण्ड अनुसार न्यूनतम औजार उपकरणहरूको उपलब्धता सुनिश्चित गर्नेछ ।

१९. जनशक्तिको व्यवस्थापन: (१) नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थाभर्फत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहकोलागि देहाय बमोजिमको जनशक्ति रहनेछ।

(क) स्थायी

(ख) करार

(ग) अभ्यासकर्ता / अनुसन्धानकर्ता

(घ) स्वयमसेवक / स्वयमसेविका

(ङ) ज्यालादारी

(२) कार्यपालिकाले स्वीकृत संरचना अनुरूपको आवश्यक जनशक्ति स्थायी र करार कर्मचारीबाट पदपूर्ति गर्नेछ ।

(३) कार्यपालिकाले जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धिको लागि प्रादेशिक वा संघीय तहका सम्बन्धित निकाय वा अन्य संस्थाको सहयोगमा आवश्यकता अनुसार तालिम तथा शिक्षण गराउनेछ ।

(४) नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्यकर्मीहरूको लागि कार्यमैत्री वातावरण तथा पेशागत सुरक्षाको व्यवस्था हुनेछ ।

(५) जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून र तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२०. कार्यसम्पादन करार गर्नुपर्ने स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी बनाउन कार्यपालिकाले कार्यविधि बनाई कर्मचारीहरूसँग छुट्टाछुट्टै कार्यसम्पादन करार गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद ८

विपद व्यवस्थापन र जनस्वास्थ्य निगरानी

२१. विपद व्यवस्थापन संयन्त्र: (१) कार्यपालिकाले सम्भावित महाभारी लगायतका जनस्वास्थ्य विपदहरूको पूर्व तयारी, जाँचपडताल, व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणको लागि उपयुक्त संयन्त्रसहितको प्रबन्ध गर्नेछ ।

(२) सम्भावित महाभारीको जोखिम पहिचान गरी तिनको रोकथामको लागि अन्य संस्था तथा निकाय सँगको सहकार्यमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नेछ ।

(३) नगरपालिकाले महाभारी र विपदबाट थप क्षति हुन नदिन स्थानीय संयन्त्र परिचालन गर्न र थप सहयोगको लागि अन्य स्थानीय सरकार, प्रदेश र संघीय सरकारसँग अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

२२. जनस्वास्थ्य आपतकाल: (१) महाभारी वा जनस्वास्थ्यमा अन्य कुनै गम्भीर खतरा देखिएमा प्रमुखले प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग समन्वय गरी स्थानीय शाखा प्रमुखको सिफारिसमा आफ्नो क्षेत्रभित्र जनस्वास्थ्य आपतकाल घोषणा गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम आपतकालीन स्वास्थ्य अवस्था घोषणा गर्दा विस्तृत प्राविधिक जानकारी, कति समयका लागि हो सो र कुन कुन क्षेत्रमा सो लागु हुने हो सो समेत स्पष्ट उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

(३) आपतकालीन स्वास्थ्य अवस्था घोषणा सम्बन्धी जानकारी सम्बन्धित सबैका लागि सार्वजनिक माध्यमबाट प्रचार प्रसार गर्नुपर्नेछ ।

(४) आपतकालीन स्वास्थ्य अवस्थाको समयवाधि क्षेत्र लगायत तथा अन्य पक्षहरूमा उपलब्ध तथ्यांक तथा सूचनाका आधारमा थपघट वा हटाउन समेत सकिनेछ ।

(५) जनस्वास्थ्य आपतकालको क्रममा रोगको रोकथाम र जन स्वास्थ्यमा परेको खतरा नियन्त्रणका लागि शाखा प्रमुखको सिफारिसमा प्रमुखले जारी गरेको जन स्वास्थ्य सम्बन्धी आदेशहरूको पालना गर्नु सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

परिच्छेद ९

औषधि तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद तथा भण्डारण, वितरण, नियमन

२३. औषधि खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धी व्यवस्था: (१) नगरपालिकाले निःशुल्क वितरण गर्ने वा फार्मसी मार्फत् विक्री गर्ने औषधिको सूची निर्धारण गरी औषधि तथा स्वास्थ्यजन्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरणको लागि कार्यपालिकाले वार्षिक खरिद योजना बनाउने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको औषधि खरिद गर्दा सार्वजनिक खरिद ऐन र औषधि सम्बन्धि प्रचलित ऐन कानूनबमोजिम हुनेछ ।

(३) नगरपालिका मातहतका स्वास्थ्य संस्थामा औषधि खरिद, आपूर्ति, भण्डारण तथा विक्री गरिने औषधिकोहकमा मूल्य निर्धारणको लागि निर्देशिका बनाई कार्यान्वयन गर्नेछ ।

२४. निःशुल्क औषधि: (१) नगरपालिकाले निःशुल्क औषधि नगरभित्रका सार्वजनिक स्वास्थ्य संस्था भर्फतमापदण्ड बनाई वितरण गर्नेछ ।

२५. नियमन: (१) कार्यपालिकाले संघीय तथा प्रादेशिक तहका प्रचलित कानून समेतलाई आधार मानी नगरपालिकाक्षेत्रभित्र औषधिको विक्री वितरण तथा प्रयोगको नियमन गर्नेछ ।

साभकेवारी र सहकार्य

२६. साभकेवारी र सहकार्य गर्न सक्ने: (१) कार्यपालिकाले आधारभूत तथा अन्य स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न तथा यसऐनको कार्यान्वयन गर्न प्रचलित कानूनको अधीनमा रही आवश्यकता अनुसार स्थानीय, प्रादेशिक तथा संघीयस्तरमा कार्यरत निजी, सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था तथा निकायसँग सहकार्य गर्न सक्नेछ ।

(२) सेवा प्रवाहको सुलभता वा खर्च न्यूनिकरणको लागि कार्यपालिकाले अन्य स्थानीय सरकार सँग सहकार्य गरी आफ्नै क्षेत्रभिन्न वा नजिकको पायक पर्ने स्थानीय तहमा संचालित स्वास्थ्य संस्थामार्फत सेवा प्रवाह गराउन सकिनेछ ।

(३) उपरका (२) बमोजिमको सहकार्य गर्न कार्यपालिकाले अन्य नगरपालिकासँग लक्षित जनसंख्याको अनुपातको आधारमा वा सेवाप्राप्ति संख्याको अनुपातको आधारमा खर्च बाँडफाँड गर्न गरी संयुक्त सेवा सम्झौतागर्न सक्नेछ ।

२७. सेवा खरिद सम्झौता गर्न सक्ने: नगरपालिका क्षेत्रका वारिसन्धालाई स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्नको लागि कार्यपालिकाले नगरपालिका क्षेत्रभिन्न संचालित वा नगरपालिका अन्तर्गतमा पायक पर्ने स्थानमा संचालित निजी, गैरसरकारी, सामुदायिक, सरकारी वा सहकारी संस्थाले संचालन गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई सेवा खरिदसम्झौता गर्न सक्नेछ ।

२८. विद्यालय स्वास्थ्य सेवा: (१) नगरपालिकाले शैक्षिक निकाय तथा विद्यालयहरू सँग सहकार्य गरी विद्यालयस्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न विद्यालय नर्सको व्यवस्था गर्नेछ ।

(२) विद्यालय स्वास्थ्य सेवा र विद्यालय नर्स सम्बन्धी व्यवस्थाको प्रकृति र मापदण्डहरू कार्यपालिकाले तोकेबमोजिम हुनेछ ।

२९. घुस्ती शिविर सम्बन्धी व्यवस्था: (१) स्वास्थ्य सम्बन्धी घुस्ती शिविर वा सेवाहरू सञ्चालन गर्न शाखा बाटपुर्व अनुमति लिनुपर्नेछ ।

(२) घुस्ती स्वास्थ्य शिविर वा सेवाहरू प्रदान गर्दा पूरा गर्नु पर्ने प्रकृया र मापदण्ड कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ११

स्वास्थ्य सूचना प्रणाली र स्वास्थ्य प्रविधि तथ्यांक र अभिलेख

३०. तथ्याङ्क संकलन र अभिलेखिकरण: (१) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा धर परिवार तहसम्मको सम्बन्धी तथ्यांक र अभिलेख संकलन गरी नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने पद्धति विकास गर्नेछ ।

(२) नगरपालिका क्षेत्रभिन्नका सबै स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको व्यहोराको रोग, विरामी तथा सेवासम्बन्धी तथ्यांक र अभिलेख नगर एकिकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा नियमित रूपमा अद्यावधिक गराउनु पर्नेछ ।

(३) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा जन्मेको शिशुको अभिलेख अनिवार्य रूपमा राख्नुपर्नेछ ।

(४) नगरपालिका, इजाजतपत्र प्राप्त स्वास्थ्य संस्था वा अनुमतिप्राप्त स्वास्थ्यकर्मीले संकलन गरेको स्वास्थ्यसंगसम्बन्धित व्यक्तिगत सूचना, कागजात तथा अभिलेखको गोपनीयताको सुनिश्चित गर्नु सम्बन्धीत स्वास्थ्य संस्थाले नगरपालिकाको दायित्व हुनेछ ।

(५) नगरपालिका तथा वडा तहका स्वास्थ्य सम्बन्धी सूचकाङ्कहरू नियमित रूपले अद्यावधिक गरी सार्वजनिकगर्नेछ ।

(६) कार्यपालिकाले स्वास्थ्य सम्बन्धी सूचना प्रादेशिक तह तथा संघीय तहका स्वास्थ्य हेर्ने निकायमा आवश्यकता अनुसार उपलब्ध गराउनेछ ।

(७) शाखाले आवधिक रूपमा नगर स्वास्थ्य सर्वेक्षण गर्नेछ ।

(८) आपतकालिन जनस्वास्थ्य समस्याको सूचना तुरन्त उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

३१. जानकारी पाउने हक: विरामीलाई आफ्नो उपचार सम्बन्धी सम्पूर्ण जानकारी पाउने हक हुनेछ । सो जानकारी उपलब्ध गराउनु स्वास्थ्य सेवा प्रदायकको कर्तव्य हुनेछ ।

परिच्छेद १२

आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा

३२. आकस्मिक सेवाबाट बन्देज नगरिने: (१) नगरपालिका क्षेत्रमा संचालित कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि विरामी व्यक्तिलाई आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न बन्देज गरिने छैन ।

(२) स्वास्थ्य सेवा प्रदायक वा स्वास्थ्यकर्मीले आवश्यकता अनुसार कुनै पनि व्यक्तिलाई जीवन रक्षा गरी स्थिरअवस्थामा ल्याउनेसम्म आकस्मिक उपचार गर्नु प्रत्येक स्वास्थ्य संस्था एवं स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य र दायित्व हुनेछ ।

- (३) स्वास्थ्य संस्थाले आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थित गर्नको लागि बिरामीको अवस्थाको गम्भीरताको आधारमा वर्गीकरण गरी प्राथमिकता तोकिएको उपचार गर्न सक्नेछ ।
- (४) उपदफा (१) को आकस्मिक उपचार खर्च व्यवस्थापन गर्नको लागि नगरपालिकाले छुट्टै आकस्मिक उपचार कोषको व्यवस्था गर्नेछ ।
३३. एम्बुलेन्स सेवा: (१) नगरपालिकाले आफ्नै स्रोतबाट वा अन्य संस्थासंगको सहकार्यमा एम्बुलेन्स सेवा संचालनगर्नेछ ।
- (२) शाखाले नगरपालिका क्षेत्रभित्र आधारित भई संचालन हुने एम्बुलेन्सहरू नेपाल सरकार स्थानीय तहले तोकिएको मापदण्ड अनुरूप भए नभएको अनुगमन तथा नियमन गर्नेछ ।
- (३) नगरपालिका क्षेत्रभित्र आधारित भई संचालन हुने एम्बुलेन्सहरू संचालकले शाखामा दर्ता तथा वार्षिक नवीकरण गराउनुपर्नेछ साथै दर रेट नगरपालिकाले तोकिएको बमोजिम हुनेछ ।
- (४) नगरपालिकाले अन्य स्थानीय सरोकारवालाहरूसंगको सहकार्यमा एम्बुलेन्स संजाल निर्माण गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (३) बमोजिम दर्ता तथा नवीकरण नभएका एम्बुलेन्स कार्यपालिकाले नियन्त्रणमा लिन सक्नेछ ।

परिच्छेद १३

- प्रेषण तथा उपचार प्रणाली
३४. प्रेषण तथा उपचार प्रणाली: (१) स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्नको लागि सेवाग्राही आफ्नो अनुकूल पायक पर्नेस्वास्थ्य संस्थामा उपस्थित हुन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम उपचारको लागि आफ्नो बिरामीलाई उपचार प्रदान गर्न नसकिने अवस्था भएमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो बिरामीलाई उपचार प्रदान गर्नसक्ने स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गर्नुपर्नेछ ।
- (३) कार्यपालिकाले संघीय तथा प्रादेशिक कानून, नियम तथा मापदण्ड समेत ध्यानमा राखी विभिन्न स्वास्थ्यसंस्थामा हुने उपचार प्रणालीलाई संयोजन गर्न प्रेषण प्रणाली लागु गर्नेछ ।
- (४) विपन्न नागरिक उपचार सहयोग संघ / प्रदेश र स्थानीय तहले तोकिएको बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद १४

- कसुर र दण्ड सजाय
३५. कसुर गरेको मानिने: (१) कसैले देहाय बमोजिमका कार्य गरेमा यो कसुर अन्तर्गतको कसुर गरेको मानिनेछ:
- (क) दफा ८ बमोजिम इजाजतपत्र नलिई स्वास्थ्य संस्था मन्त्रालय संस्था, (ख) स्वास्थ्य उपचार सेवा प्रदान गर्न इन्कार गरेमा, (ग) स्वास्थ्य संस्थाले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा स्वास्थ्य संस्था उपलब्ध आकस्मिक उपचार नगरेमा, (घ) दफा ४७ बमोजिम सेवाग्राहीलाई समान व्यवहार नगरेमा, (ङ) सेवाग्राहीको गोपनीयता कायम नगरेमा, (च) स्वास्थ्यकर्मी वा सेवा प्रदायकलाई यो ऐनअन्तर्गतको कर्तव्य निर्देशन गर्न बाधा व्यवधान उत्पन्न गरेमा, (छ) स्वास्थ्यकर्मी वा स्वास्थ्य संस्थालाई यो ऐन बमोजिम नूतना वा जानकारी गराउनु पर्ने व्यक्तिले त्यस्तो सूचना वा जानकारी उपलब्ध नगराएमा, (ज) स्वास्थ्यकर्मी वा सेवाप्रदायकलाईजानीजानी गलत सूचना उपलब्ध गराएमा, (झ) स्वास्थ्यकर्मी वा स्वास्थ्य संस्थालाई भुक्त्याउन अर्को व्यक्ति भएको बहाना गरेमा, (ञ) यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, मापदण्ड निर्देशिका तथा कार्यविधि बमोजिम जारी भएको सूचना पालना नगरेमा, (ट) दफा १६ बमोजिम खाद्य पदार्थ तथा पानीको गुणस्तरका कारण जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पारेमा, (ठ) दफा १७ विपरीत कसैले विज्ञापन गरेको पाइएमा, (ड) यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, मापदण्ड, निर्देशिका तथा कार्यविधि विपरितको अन्य कुनैकार्य गरेमा, (ड) स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (HMIS + DHIS-2) प्रतिवेदन मासिक / वार्षिक रूपमा नगरेमा, (ण) स्वास्थ्य उपचार उपलब्ध गराउने क्रममा सेवा प्रदायक र सेवा प्रदायक संस्थामा कानून विपरितका कार्यहरू (हातपात, दुर्व्यवहार, तोडफोड) गरेमा, (२) उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिमको कसुर गरेमा संघीय जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ बमोजिम हुने, (३) उपदफा (१) को खण्ड (ख), (ग), (घ), (ङ), (च), (छ), (ज), (झ), (ञ),

- (ट), (ड) र (ढ) बमोजिमको कसुर गरेमा दश हजारदेखि पचास हजार सम्म जरिवाना,
 (४) उपदफा (१) को खण्ड (ड) बमोजिमको कसुर गरेमा विज्ञापन प्रशारण गर्नेलाई दश हजार रुपैयाँ जरिवाना ।
 ३६. मुद्दा हेर्ने अधिकारी : यस ऐन अन्तर्गत सजाय हुने कसुर सम्बन्धी मुद्दाको शुरु कारवाही र किनारा गर्नेअधिकारन्यायीक समितिलाई हुनेछ ।
 ३७. पुनरावेदन : यस ऐन अन्तर्गत सजाय हुने कसुर सम्बन्धी मुद्दामा उपप्रमुखले गरेको निर्णय उपर थ्रिस दिन भित्र जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

परिच्छेद १५

- स्थानीय जनस्वास्थ्य बोर्ड
 ३८. स्थानीय जनस्वास्थ्य बोर्डको गठन: (१) नगरपालिकाले जनस्वास्थ्यसँग सरोकार निकायका उच्च अधिकारीहरु तथा विज्ञहरुको संलग्नता हुने गरी निम्न बमोजिमको जनस्वास्थ्य परिषद् वा बोर्ड वा १५ शैयाको नगर स्तरिय आधारभूत अस्पताल समिति रहनेछ ।
 (क) प्रमुख -अध्यक्ष
 (ख) उपप्रमुख-उपाध्यक्ष
 (ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत-सदस्य
 (घ) सामाजिक विकास समिति संयोजक- सदस्य
 (ङ) कार्यपालिका सदस्य मध्ये एक जना महिला सदस्य- सदस्य सहित दलित महिला २ जना-सदस्य
 (च) सामाजिक विकास शाखाको संयोजक- सदस्य
 (छ) सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष- सदस्य
 (ज) नगर प्रमुखबाट तोकिएको स्वास्थ्य सम्बन्धि विज्ञ/समाज सेवा १ जना -सदस्य
 (झ) स्वास्थ्य शाखा प्रमुख - सदस्य
 (ञ) आधारभूत अस्पतालका प्रमुख - सदस्य सचिव
 (२) बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ:
 (क) बोर्डले देहायका कार्य गर्नेछ:
 (१) स्थानीय स्तरमा स्वास्थ्य सुरक्षा, सम्बर्द्धन र सुधार सम्बन्धी नीति निर्धार

- ण गर्ने,
 (२) स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्रमा समानुपातिक वितरणको आधारमा प्राथमिकताका क्षेत्रहरु निर्धारण गर्ने,
 (३) राष्ट्रिय स्वास्थ्य योजना र नीति तर्जुमाको अनुसरण गर्ने गराउने,
 (४) जनस्वास्थ्य सम्बन्धी राष्ट्रिय रणनीति, ढाँचा वा नियमनहरुलाई स्थानीय स्तरमा लागु गर्ने सम्बन्धीत क्षेत्रवा निकायलाई आवश्यक निर्देशन, समन्वय तथा अनुगमन गर्ने,
 (५) रोगहरुको रोकथाम, प्रवर्धनात्मक कार्य लगायत जनस्वास्थ्यको सुधार सम्बन्धी कुनै पनि विषयमा प्रदेशतथा संघीय सरकार सँग आवश्यक सहयोग तथा परामर्श लिने ।
 (६) तोकिएकोबमोजिमको अन्य कार्य गर्ने ।
 (ख) स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित कुनै विषयमा सुझाव प्रस्तुत गर्न समिति वा उप समिति गठन गर्ने ।
 (३) बोर्ड सम्बन्धी अन्य कार्यविधि परिषद् आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद १६

विविध

३९. समन्वय गर्ने: राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानमा स्थानीय सरकारले समन्वय र सहयोग पु-याउनेछ ।
 ४०. नियम बनाउन सक्ने:यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि कार्यपालिकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ र त्यस्तो नियम नगरपालिकाको स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भएपछि लागु हुनेछ ।
 ४१. मापदण्ड र निर्देशिका बनाउन सक्ने: यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि कार्यपालिकाले आवश्यक मापदण्ड र निर्देशिका बनाउन सक्नेछ ।
 ४२. स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्ने : कार्यपालिकाले लक्ष्य निर्धारण गरी योजना निर्माण, कार्यान्वयन, मुल्याङ्कनतथा समिक्षाको कार्यतालिका बनाई आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य/जनस्वास्थ्य सम्बन्धी प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक तथा पुर्नस्थापना सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सक्नेछ ।
 ४३.आमा तथा शिशु सुरक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने : (१) कार्यपालिकाले गर्भवती महिला, आमा र शिशुको लागि पोषण तथा स्वास्थ्य सुरक्षा कार्यक्रमको संचालन र प्रवर्द्धन गर्नेछ ।
 (२) कार्यपालिकाले योजना बनाई स्तनपान प्रवर्द्धनका कार्यक्रम संचालन

गर्नेछ ।

(३) कार्यपालिकाले योजना बनाई नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुपोषणको पहिचान, न्युनिकरण, रोकथाम, नियन्त्रण र व्यवस्थापनका साथै अति कुपोषित बालबालिकाको पुर्नस्थापनाको कार्यक्रम संचालन गर्नेछ ।

४२. सामाजिक सुरक्षा र स्वास्थ्य विमा: (१) नगरपालिका क्षेत्रका सबै वासिन्दालाई स्वास्थ्य बीमा ऐनले तोकेबमोजिम अनिवार्य स्वास्थ्य विमामा आवद्ध गराउनु कार्यपालिकाको दायित्व हुनेछ ।

(२) कार्यपालिकाले सम्बन्धित निकायसँगको सहकार्यमा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी जनचेतनाका कार्यक्रम संचालन गर्ने सक्नेछ ।

(३) कार्यपालिकाले आर्थिक रूपले विपन्न तथा तोकिएका अन्य लक्षित समूहको स्वास्थ्य विमा गराउन र अन्य सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रममा सहभागी गराउन आर्थिक व्यवस्थापनको लागि प्रादेशिक तथा संघीय तहका निकायहरूसँग समन्वय गर्नेछ ।

(४) महिला, बालबालिका, किशोरकिशोरी, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, अशक्त, ज्येष्ठ नागरिक, आर्थिक सामाजिक र शैक्षिक रूपमा विपन्न वर्ग र अन्य लक्षित समूहहरूका लागि कार्यविधि बनाई कार्यपालिकाले विशेषसामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने सक्नेछ ।

(५) कार्यपालिकाले विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका, अशक्त र अन्य लक्षित समूहहरूका लागि प्रदेश तथा संघको समन्वयमा आवश्यक संरक्षणको व्यवस्थान गर्न सक्नेछ ।

४५. अधिकार प्रयोग गर्न सक्ने: यस ऐनमा सभाले गर्ने भनि तोकेको बाहेक अन्य अधिकारहरू कार्यपालिकाले प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

४६. सेवाग्राहीको कर्तव्य: (१) प्रत्येक व्यक्ति नियमित रूपमा आफूलाई पायक पुर्न स्वास्थ्य संस्थामा गई स्वास्थ्यपरीक्षण गराउनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) आफ्नो स्वास्थ्यको सम्बन्धमा सचेत रहने र चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीलाई मर्यादित एवं शिष्ट व्यवहार गर्नु नगरपालिका भित्रका प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) मानसिक स्वास्थ्य समस्या भएका व्यक्तिहरूलाई कसैले पनि बाँधेर राख्ने वा खोरमा धुने जस्ता कार्य गर्न पाइने छैन । त्यस्ता व्यक्तिहरूको बारेमा कार्यपालिकालाई सूचना दिने, स्वास्थ्य संस्थामा लैजाने, उपचार गर्ने गराउने,

उपचार खर्च दिने र स्वास्थ्य रहन तथा उपचार गर्न कार्यवाही गरिनुपर्ने सहजिकरण गर्नु प्रत्येक संरक्षकको दायित्व हुनेछ ।

४७. सेवा प्रदायक र स्वास्थ्यकर्मीको दायित्व: (१) नगरपालिकाले नियन्त्रण र मर्यादित रूपमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नुभन्दा प्रदायकको दायित्व हुनेछ ।

(२) यस ऐन बमोजिम स्वास्थ्यकर्मीले उपचार गर्दा सबै सेवाग्राहीको जीवन समान व्यवहार गर्नु र भेदभाव नगरी सेवादिनु सबै स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए नागरिक विरोधीको अवस्थाका आधारमा सेवा प्रदायकले उपचार गर्दा प्राथमिकिकरण गर्न सक्नेछ ।

(४) स्वास्थ्यकर्मीलाई पेशागत सुरक्षा र कार्यमैत्री वातावरणको हक हुनेछ ।

४८. स्वास्थ्य सेवा अवरुद्ध गर्न नपाइने : स्वास्थ्य सेवा अवरुद्धका कारण भएकाले कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामानियमित र आर्कस्मिक सेवा अवरुद्ध गर्न पाइने छैन ।

४९. गुनासो व्यवस्थापन : कार्यपालिकाले स्वास्थ्य सेवा, सरसफाई र जनस्वास्थ्य सँग सम्बन्धित गुनासो र उजुरीको संकलन गर्ने र त्यसको सम्बन्धितको लागि सिफारिस गर्न एक अधिकारी तोक्नेछ ।

५०. प्रचलित कानून बमोजिम हुने: यस ऐनमा लेखिएनत विषय बने ऐन बमोजिम र यस ऐनमा नतोकिएका विषयको हकमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

५१. क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने: नगरपालिका भित्रकुनै व्यक्ति वा संस्थाको गतिविधिले अन्य व्यक्तिको स्वास्थ्यमा प्रत्यक्षरूपमा प्रतिकूल असर गरेमा वा समयमा सेवा नदिइमा निजलाई न्यायिक समितिले क्षतिपूर्ति दिलाउन सक्नेछ ।

५२. खारेजी र बचाउ: यो ऐन लागु हुनु पूर्व नगरपालिका अन्तर्गत संचालित क्रियाकलाप यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिने छ ।

आज्ञाले
सत्य नारायण साह
प्रमुख प्रसाशकिय अधिकृत

• •